

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ (ДІЯЛЬНІСНИЙ ТА РЕФЛЕКСИВНИЙ КРИТЕРІЙ)

У статті висвітлено результати експерименту з впровадження педагогічних умов формування ціннісних орієнтацій (креативності, комунікативності, біоетики, емпатії, патріотизму) у майбутніх вчителів музики у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу («Історія України», «Основи філософських знань», «Основи екології», «Педагогіка і психологія», «Культурологія», «Соціологія») та під час позааудиторної роботи. Автор розглядає результати констатувального та формуального етапів експерименту у порівняльному аспекті: зіставляються відсоткові дані обох етапів. Експериментом було охоплено 300 студентів Бахмутського коледжу мистецтв імені Івана Карабиця та ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», умовно поділених на контрольну та експериментальну групу по 150 респондентів у кожній. Автор аналізує результати експерименту за діяльнісним та рефлексивним критерієм у контрольній та експериментальній групах студентів, обґрунтовуючи позитивну динаміку експерименту; визначає можливий вектор подальшого дослідження.

Ключові слова: діяльнісний критерій, рефлексивний критерій, учитель музики, ціннісні орієнтації, педагогічні умови.

Питання формування ціннісних орієнтацій у майбутніх учителів знаходиться у центрі уваги багатьох досліджень, оскільки є особливо актуальним у контексті реформування системи освіти України. Його висвітленню присвячені роботи О. Золотарьової, А. Бітуєвої, Д. Щепової, І. Щербакової, М. Шевчук, І. Жданова, О. Хорунжої, Е. Фаустова, Ю. Стежко, В. Сластьоніна, Т. Скрябіної, Н. Свещинської, Н. Савчук, Е. Проценко, Ю. Попелешко, Г. Печерської, Л. Панченко, А. Москальової, Т. Лунько та ін.

У колі нашої роботи знаходиться проблема формування патріотизму, креативності, комунікативності, біоетики, емпатії у майбутніх вчителів музики у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу. Цей матеріал присвячено висвітленню порівняльного аналізу результатів експерименту з впровадження педагогічних умов формування ціннісних орієнтацій у навчально-виховний процес коледжів мистецтв.

В експерименті взяли участь 300 студентів, що навчаються у коледжах мистецтв на різних предметно-циклових комісіях (фортепіано, оркестрові струнні інструменти, оркестрові духові та ударні інструменти, народні інструменти, теорія музики, естрадний спів, хорове диригування), що створювало однорідність вибірки. Усі вони були умовно поділені на експериментальну та контрольну групу по 150 респондентів у кожній.

У навчально-виховний процес Бахмутського коледжу мистецтв імені Івана Карабиця та ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» були впроваджені 3 педагогічні умови формування ціннісних орієнтацій у майбутніх вчителів музики у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу: наповнення змісту навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу (основи філософських знань, історія України, соціологія, основи екології, педагогіка і психологія, культурологія) аксіологічною тематикою, яка виходить у своїй меті з положення про пріоритетність формування у студентів коледжів мистецтв ціннісних орієнтацій як основи світогляду вчителя музики, та введення до складу дисциплін соціально-гуманітарного циклу спецкурсу «Аксіологічні засади діяльності вчителя музики»; підготовка викладачів до ціннісно-орієнтованої навчально-виховної роботи зі студентами [1] та використання інтерактивних технологій, спрямованих на вдосконалення особистісно орієнтованого підходу до підвищення мотивації студентів коледжів для формування їхньої власної ієрархії цінностей; орієнтація позааудиторної роботи зі студентською молоддю на створення такого середовища взаємодії викладачів і студентів шляхом поєднання різних форм і методів виховної діяльності, що забезпечує професійне становлення та саморозвиток майбутніх вчителів музики.

Серед виділених нами критеріїв (когнітивного, мотиваційного, діяльнісного, рефлексивного) пріоритетними ми вважаємо діяльнісний та рефлексивний, у межах яких обґрунтовано 3 рівні сформованості ціннісних орієнтацій (комунікативність, креативність, біоетика, емпатія, патріотизм): високий, середній, низький.

Комплекс діагностичних методик уможливив діагностування ефективності процесу формування ціннісних орієнтацій у майбутніх вчителів музики у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу [2].

Відповідно до одного з критеріїв оцінки сформованості ціннісних орієнтацій у майбутніх вчителів музики у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу (діяльнісного), ми перевіряли вміння студентів співвідносити теоретичні знання з практичною діяльністю шляхом написання творчих робіт (власних висловлень, есе, нарисів). Не менш значущим для нашого експерименту було використання діагностики здатності до емпатії та з'ясування рівня емпатичних тенденцій.

Показником цього критерію є поріг сформованості ціннісних орієнтацій (патріотизму, комунікативності, біоетики, емпатії, креативності) у майбутніх вчителів музики у процесі вивчення предметів соціально-

гуманітарного циклу, практичних аксіовмінь; висока систематичність самооцінки навчально-виховної фахової діяльності майбутніми вчителями музики; висока здатність креативно інтеріоризувати моральні цінності до складу особистої ціннісної сфери [3].

Експеримент мав позитивну динаміку, що можна пояснити орієнтацією позааудиторної роботи зі студентською молоддю на створення такого середовища взаємодії викладача і студентів шляхом поєднання різних форм і методів виховної діяльності, що забезпечує професійне становлення та саморозвиток майбутніх вчителів музики; широким залученням студентів до участі у позаурочних виховних заходах та використанням інтерактивних технологій у навчальній діяльності [5].

Порівняльний аналіз результатів контрольної і формувального етапів експерименту свідчить, що на початку експерименту студенти як контрольної (32%), так і експериментальної груп (32%) мали досить низький рівень стану сформованості емпатичних тенденцій згідно з діяльнісним критерієм. Після упродовження у навчально-виховний процес педагогічних умов підвищення ефективності формування ціннісних орієнтацій у майбутніх учителів музики у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу результати у студентів експериментальної групи значно змінилися: високий рівень – від 8% до 16%, середній рівень – від 60% до 75%; низький рівень – від 32% до 9%. Натомість дані діагностики серед студентів контрольної групи свідчать про незначні зміни у стані формуванні ціннісних орієнтацій за діяльнісним критерієм: високий рівень – від 6% до 9%; середній рівень – від 62% до 65%; низький рівень – від 32% до 27%.

Порівняльний аналіз результатів діагностики діяльнісного критерію контрольної та експериментальної груп виявив, що у першій з них якісний показник змінився на 3% та 5% (відповідно на високому та низькому рівнях), а у другій зазнав змін в обсязі 8%, 15% та 23% (відповідно на високому, середньому та низькому рівнях).

Згідно з рефлексивним критерієм оцінки сформованості ціннісних орієнтацій у майбутніх вчителів музики у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу ми з'ясували ступінь володіння навичками рефлексивної діяльності, самоаналізу власної аксіосфери, сформованості навичок аутодіагностики дієвості ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя музики, рівня самооцінки, притягань, активності у процесі подолання труднощів в особистому аксіовимірі [4].

Показником цього критерію був поріг здатності до музично-педагогічної рефлексії; високі здібності до самопізнання, самоспостереження, самоаналізу, самонавіювання, самопереконавання, самоідентифікації. Під час констатувального та формувального етапів експерименту ми використали метод ранжування з обчисленням коефіцієнту рангової кореляції Ч. Спірмена. Метод був застосований для з'ясування рівня самооцінки майбутніх учителів музики, оскільки рефлексія є обов'язковою складовою внутрішньої педагогічної техніки педагога-музиканта.

Порівняльний аналіз результатів констатувального і формувального етапів експерименту свідчить, що на початку експерименту студенти як контрольної (35,1%), так і експериментальної груп (34,6%) мали досить низький рівень стану сформованості навичок рефлексії та самооцінки. На кінцевому етапі експерименту студенти експериментальної групи продемонстрували вищі результати порівняно з контрольною групою, а саме: на високому рівні результати респондентів зросли від 61% до 66%; на середньому рівні – від 4,4% до 8%; на низькому зменшились від 34,6% до 26%. Помітно менші зміни відбулися після експерименту у даних діагностики контрольної групи: на високому рівні – від 62,2% до 64%; на середньому – від 2,7% до 5%; на низькому рівні – від 35,1% до 31%.

Порівняльний аналіз результатів діагностики рефлексивного критерію контрольної та експериментальної груп виявив, що у першій з них якісний показник змінився на 1,8% та 2,3% (відповідно на високому та середньому рівнях), а у другій зазнав змін в обсязі 5%, 3,8% та 8,6% (відповідно на високому, середньому та низькому рівнях).

Під час експерименту було з'ясовано, що відповідно до всіх критеріїв і показників у респондентів експериментальної групи спостерігалася позитивна динаміка змін у напрямку наявності системності та комплексності у самооцінці професійної діяльності у майбутніх вчителів музики, їхнього прагнення до самопізнання та постійного самовдосконалення і розвитку (відповідно до діяльнісного критерію); збільшення ступеню володіння навичками рефлексивної діяльності, самоаналізу власної аксіосфери, сформованості навичок аутодіагностики дієвості ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя музики, рівня самооцінки, притягань, активності у процесі подолання труднощів в особистому аксіовимірі (згідно з рефлексивним критерієм). Результати експерименту унаочнено у порівняльній таблиці 1.

Ефективність розроблених педагогічних умов, а отже, і успішність здійсненого нами експерименту щодо формування ціннісних орієнтацій у майбутніх вчителів музики у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу підтверджується:

– позитивною динамікою сформованості ціннісних орієнтацій у майбутніх вчителів музики у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу; підвищенням системності та комплексності у самооцінці професійної діяльності у майбутніх учителів музики, їхнім прагненням до самопізнання та постійного самовдосконалення і розвитку; посиленням орієнтації на творче освоєння дійсності, ціннісний вибір варіантів поведінки у навчально-виховній діяльності (діяльнісний критерій): високий рівень у респондентів ЕГ збільшився на 8%, середній рівень – на 15%, низький зменшився на 23%;

– позитивною динамікою оволодіння навичками рефлексивної діяльності, самоаналізу власної аксіосфери, сформованістю навичок аутодіагностики дієвості ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя музики, рівня самооцінки, притягань, активності у процесі подолання труднощів в особистому аксіовимірі (рефлексивний критерій): високий рівень у респондентів ЕГ збільшився на 5%, середній – на 3,6%, низький зменшився на 8,6%.

Таблиця 1

**Динаміка сформованості ціннісних орієнтацій у майбутніх вчителів музики
у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу**

Критерії та рівні		Контрольна група (150 осіб)				Експериментальна група (150 осіб)			
		До експерименту		Після експерименту		До експерименту		Після експерименту	
		%	КО	%	КО	%	КО	%	КО
Діяль- нісний критерій	вис	6	9	9	14	8	12	16	24
	сер	62	93	65	97	60	90	75	112
	низ	32	48	26	37	32	48	9	14
Рефлек- сивний критерій	вис	62,2	93	64	96	61	91	66	99
	сер	2,7	4	5	8	4,4	7	8	12
	низ	35,1	53	31	46	34,6	52	26	39

Отже, нами було експериментально перевірено педагогічні умови формування ціннісних орієнтацій у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу, а саме: наповнення змісту навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу (основи філософських знань, історія України, соціологія, основи екології, педагогіка і психологія, культурологія) аксіологічною тематикою, яка виходить у своїй меті з положення про пріоритетність формування у студентів коледжів мистецтв ціннісних орієнтацій як основи світогляду вчителя музики, та введення до складу дисциплін соціально-гуманітарного циклу спецкурсу «Аксіологічні засади діяльності вчителя музики»; підготовка викладачів до ціннісно-орієнтованої навчально-виховної роботи зі студентами та використання інтерактивних технологій, спрямованих на вдосконалення особистісно орієнтованого підходу до підвищення мотивації студентів коледжів для формування їхньої власної ієрархії цінностей; орієнтація позааудиторної роботи зі студентською молоддю на створення такого середовища взаємодії викладача і студентів шляхом поєднання різних форм і методів виховної діяльності, що забезпечує професійне становлення та саморозвиток майбутніх вчителів музики.

Удосконалено навчально-методичне забезпечення процесу формування ціннісних орієнтацій у майбутніх вчителів музики у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу шляхом введення у навчальний процес названого вище спецкурсу та насичення дисциплін соціально-гуманітарного циклу аксіологічною тематикою.

Здійснено оптимізацію форм засідання циклових комісій соціально-гуманітарних дисциплін за планом роботи школи аксіологічного зростання [1], актуалізовано використання інтерактивних методик під час навчальних занять: «Мікрофон», «Займай позицію», «Мозковий штурм», «Позитивне коло» та «Асоціації», метод «Акваріум», обговорення проблеми у загальному колі, незакінчені речення, імітаційні ігри при досягненні творчої лабораторії митця та ін. для вдосконалення особистісно орієнтованого підходу до підвищення мотивації студентів коледжів для формування їхньої власної ієрархії цінностей.

Удосконалено форми і методи самостійної роботи з предметів соціально-гуманітарного циклу та ініційовано створення такого середовища взаємодії викладача і студентів, що забезпечує професійне становлення та саморозвиток майбутніх вчителів музики. Останнє досягнуто завдяки розробленим і впровадженим у позаурочну діяльність коледжів мистецтв виховним заходам таких форм: усний журнал з елементами демонстрації, літературно-музична композиція з елементами демонстрації, науково-практична конференція, бінарна виховна година, конкурси проектів, конкурси творчих робіт, конкурси творів-мініатюр та есе, виступи студентів у складі аматорських музичних колективів різного стилісового спрямування, участь у записі демоверсій музичних альбомів тощо.

На основі зіставлення отриманих у проведеному педагогічному експерименті результатів, їх кількісного та якісного аналізу з'ясовано, що впровадження у навчально-виховний процес ВНЗ та коледжів мистецтв педагогічних умов формування ціннісних орієнтацій у майбутніх учителів музики у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу зумовило суттєві статистично значущі зміни на рівні сформованості ціннісних орієнтацій студентів. Результати експерименту є переконливою підставою для того, щоб вважати досягнутими мету і завдання дослідження.

Проведене дослідження не висчерпує всіх аспектів розглянутої проблеми. До актуальних напрямків наступних наукових досліджень зараховуємо розробку дидактичного забезпечення формування ціннісних орієнтацій у майбутніх вчителів музики у процесі вивчення предметів соціально-гуманітарного циклу, удо-

сконалення процесу формування ціннісних орієнтацій у вчителів музичного мистецтва шкіл естетичного виховання, які мають різний рівень їх сформованості, проведення діагностики сформованості ціннісних орієнтацій у вчителів музики та студентів коледжів мистецтв (особливо, за рефлексивним критерієм) для з'ясування динаміки змін та корекції навчально-виховного процесу у коледжах мистецтв.

Використана література:

1. Коник Р. В. Школа аксіологічного зростання особистості (з досвіду роботи творчої групи класних керівників) / Р. В. Коник // Виховна робота у школі. – 2017. – № 2. – С. 38.
2. Печерська Г. О. Діагностика та корекція професійних ціннісних орієнтацій учителів у закладах післядипломної педагогічної освіти : дис. ... канд. психолог. наук : 19.00.07 / Г. О. Печерська. – Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2013. – 203 с.
3. Степанов О. М. Основи психології і педагогіки: навчальний посібник / О. М. Степанов, М. М. Фіцула. – Київ : Академвидав, 2005. – 520 с.
4. Столяренко Л. Д. Основы психологии / Л. Д. Столяренко. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2002. – 672 с.
5. Щепова Д. Р. Ціннісні орієнтації сучасного українського студентства / Д. Р. Щепова // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. – № 2. – С. 181-184.

References:

1. Konik, V. V. (2017) Shkola aksiolohichnoho zrostantia osobystosti (z dosvidu roboty tvorchoi hrupy klasnykh kerivnykiv) [School axiological personal growth (experienced creative team class leaders)] Vykhovna robota v shkoli – Educational Activities in schools, № 2, 38 [in Ukrainian]
2. Pecherska, G. O. (2013) Diagnosis and correction of professional value orientations of teachers in institutions of postgraduate education: dis ... cand. Psychologist sciences: 19.00.07 / G. O. Pecherska. – Kharkov : Kharkov National University named after V. N. Karazin [in Ukrainian]
3. Stepanov, O. M., Fitsula, M. M. (2005) Psychology and pedagogy: a tutorial. – K.: Akademydav [in Ukrainian]
4. Stolyarenko, L. D. (2002) Osnovy psichologii: praktikum / red.-sost. izd. 3-rd, dop. i pererabot [Fundamentals of Psychology: workshop]. – Rostov-na-Donu: Pheniks [in Russian]
5. Shchepova, D. R. (2010) Value orientations of modern Ukrainian students // Journal of Zaporizhzhya National University, № 2, 181-184 [in Ukrainian]

Магда П. Н. Анализ результатов формирования ценностных ориентаций у будущих учителей музыки (деятельный и рефлексивный критерии)

В статье освещены результаты эксперимента по внедрению педагогических условий формирования ценностных ориентаций (креативности, коммуникативности, биоэтики, эмпатии, патриотизма) у будущих учителей музыки в процессе изучения предметов социально-гуманитарного цикла («История Украины», «Основы философских знаний», «Культурология», «Социология», «Основы экологии», «Педагогика и психология») и во время внеаудиторной работы. Автор рассматривает результаты констатирующего и формирующего этапов эксперимента в сравнительном аспекте: сопоставляются процентные данные обоих этапов. Экспериментом было охвачено 300 студентов Бахмутского колледжа искусств имени Ивана Карабица и ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет», условно разделенных на контрольную и экспериментальную группы по 150 респондентов в каждой. Автор анализирует результаты эксперимента согласно деятельному и рефлексивному критериям в контрольной и экспериментальной группах студентов, обосновывая позитивную динамику эксперимента; определяет возможный вектор дальнейшего исследования.

Ключевые слова: *деятельный критерий, рефлексивный критерий, учитель музыки, ценностные ориентации, педагогические условия.*

Magda P. M. The analysis of results of the formation of value orientations in the future music teachers (active and reflexive criterions)

The article highlights the results of the experiment from introduction of pedagogical conditions of formation of value orientations (creativity, communicative, bioethics, empathy, patriotism) in the future music teachers in the process of studying the social and humanities cycle ("History of Ukraine", "Fundamentals of philosophical knowledge", "Fundamentals of ecology", "Pedagogy and Psychology", "Cultural Studies", "Sociology") and during extracurricular work. The author examines the results of verifying and forming stages of the experiment in comparative perspective: compared percentages of both stages. Experiment covered 300 students from Bakhmut College of Arts named after Ivan Karabits and DHEE "Donbas State Pedagogical University", roughly divided into control and experimental group of 150 respondents in each group. The author analysis the results of the experiment by active and reflexive criterions, justifies the positive dynamics of experiment, determines the future direction of research.

Key words: *active criterion, reflexive criterion, teacher of music, value orientations, pedagogical conditions.*